

Mál nr. S-180/2019

Athugasemdir við Frumvarp um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna.

Sendandi: Anna Kristín Pétursdóttir, kt. 230356-3009, Eyrarbraut 10, 825 Stokkseyri

Athugasemdir mínar við framkvæmd útreikninga á verðtryggðum lánum sem gert er ráð fyrir að verði mögulegt að lána í lögunum um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna.

Hvað varðar verðtryggðu lánin sem stendur til að gefa lántakendum kost á að taka samkvæmt því sem stendur í 17. greininni í frumvarpi laganna um Stuðningssjóð íslenskra námsmanna, þá get ég ekki orða bundist yfir og mótmæli hvernig Alþingi hefur gengið fram gagnvart lánþegum með afskiptaleyfi sínu, hvort sem það er viljandi gert eða af hreinni vanþekkingu. Ekki síst, hvernig hið opinbera sjálfstjórn hefur gengið hart fram í að ofreiknað þessi lán sér í hag og Alþingi hefur ekki haft fyrir að fylgjast með eða ekki fylgt eftir að reglum stjórnáætlunar sem gilda um þessi lán sé framfylgt. Ég bendi á að allt frá fyrstu tíð frá því að þessi lán litu dagsins ljós hafa verið til reglur yfir hvernig á að reikna þessi lán út.

Eftir ítrekaðar fyrirspurnir mínar til ýmissa aðila, bæði í stjórnáætlunni og lánveitenda, þá hafa allir svarað mér á þann veg að:

„Það að fara eftir þeim reglum sem gilda um hvernig á að reikna þessi lán út sé „allt of flókið“ og þar á ofan, þá reikna „allir þessi lán svona út“ og að það „skipti ekki máli“ hvernig þessi lán eru reiknuð út“.

Þessi svör sem ég hef fengið hafa orðið þess valdandi að ég fór á stúfana kannaði hvort að einhverjar undanþágur hafi verið gefnar út til þeirra sem hafa leyfi til að lána þessi lán. Eftir töluverða leit, þá hef ég ekki fundið eina einustu heimild fyrir að undanþágur hafi verið gefnar út frá framkvæmd reglnanna sem gilda um framkvæmd útreikninga á þessum lánum, hvorki hjá Fjármálaeftirlitinu eða undanfara þeirrar stofnunar, Úrskurðarnefnd um verðtryggingu.

Og hvaða reglur eru þetta sem ég er að tala um:

Fyrstu heimildir um reglurnar sem ég hef fundið yfir hvernig á að reikna þessi lán út koma fram í grein Eiríks Guðnasonar fyrrum Seðlabanakastjóra sem hann skrifaði í Fjármálatíðindum árið 1983 (byrjar á bls. 18) og fyrirsögn greinarinnar er: „Vextir og Vísitölubinding“.

<https://www.sedlabanki.is/library/Skraarsafn/Fjarmalatidindi/Gomul-Fjarmalatidindi/Fjarmalatidindi-1983-jan-apr.pdf>

Ég legg til að þið þingmenn sem nennið að lesa greinina hans Eiríks lesið hana frá upphafi til enda og helst oftast en einu sinni ef þið skiljið ekki það sem Eiríkur hefur skrifað í þessari grein. Ég ætla samt að taka hér dæmi úr greininni og nota það sem Eiríkur skrifaði máli mínu til stuðnings og er að mínu mati

það skýrt að ég tel tæpast þurfa mikið orðagjálfur af minni hálfu eða útskýringar handa þeim sem hafa sæmilegan lesskilning.

Byrjum á því sem Guðni varar við á bls. 19, hægri dálki um hvernig útlánafyrirtæki/stofnanir geta misnotað þessi lán sér í hag gagnvart neytendum:

„Sömuleiðis felur vísitölubinding í sér vissa hættu á misnotkun, ef aðilar geta notfært sér það, að vísitalan tekur stökkbreytingum, ólíkt vöxtunum, sem falla til jafnt og þétt“.

Ennfremur segir Guðni á bls. 26, vinstra dálki um notkun „grunnvísitölnnar“ við útreikninga á verðtryggðum lánum og takið eftir – Guðni talar um að „verð_bætur“, nefnir hvergi að „verð_bætur“ séu vextir og segir að höfuðstóllin skuli uppfærast miðað við breytingar á vísitölnni sem notuð er við útreikninga á höfuðstólnum og nefnir ekkert í þá veru að „verð_bætur“ séu annað en bætur:

„Þau mistök eru hugsanleg, að lánþegi sé látinn greiða fullar verð_bætur höfuðstólsins á hverjum gjalddaga. Þá væri í rauninni verið að breyta vísitöluláni í hávaxtalán og þyngja greiðslubyrði lánþegans á fyrstu gjalddögum verulega“.

Hér á sömu blaðsíðu (bls. 26) leggur Eiríkur til orðalag sem nota má í skuldabréfum og er ágætis dæmi um hvernig útfærslur á þessum lánum hafa alltaf verið hugsaðar og enginn farið eftir. Smá ábending: Þegar að þetta var, þá voru vísitölubundin lán miðuð við lánskjaravísitölu og var síðar breytt yfir í neyslúvísitölu :

„Höfuðstóll lánsins breytist í hlutfalli við breytingu lánskjaravísitölu frá grunnvísitölu til fyrsta gjalddaga og síðan í hlutfalli við breytingar á vísitölnni milli gjalddaga. Höfuðstóll skal reiknaður út á gjalddaga, áður en vextir og afborgun eru reiknuð.“

Árið 2001 gaf Seðlabanki Íslands út reglur nr. 492/2001 og þar má lesa í 4.grein og þar er miðað við neyslúvísitölu:

„Verðtrygging láns með ákvæði um að höfuðstóll þess miðist við vísitölu neyslúverðs er því aðeins heimil að lánið sé til fimm ára hið minnsta. Höfuðstóll láns breytist í hlutfalli við breytingar á vísitölu neyslúverðs frá grunnvísitölutil fyrsta gjalddaga og síðan í hlutfalli við breytingar á vísitölnni milli gjalddaga. Skal höfuðstóll láns breytast á hverjum gjalddaga, áður en vextir og afborgun eru reiknuð út. Grunnvísitala skal vera vísitala sú, sem í gildi er þegar lán er veitt, nema samningur eða eðli máls leiði til annars (o.s.frv...)“.

<https://www.sedlabanki.is/library/Skraarsafn/Reglur/Reglur%20um%20ver%C3%B0tryggingu%20sparifj%C3%A1r.pdf>

Og hér eru nýjar reglur Seðlabanka Íslands nr. 877/2018 þar sem að segir um verðtryggð útlán eins og segir í 3.grein þessarar reglugerðar:

„Verðtrygging láns er því aðeins heimil að lánið sé til fimm ára hið minnsta.

Höfuðstóll láns breytist í hlutfalli við breytingar á vísitölu neysluverðs frá grunnvísitölu til fyrsta gjalddaga og síðan í hlutfalli við breytingar á vísitölunni milli gjalddaga. Skal höfuðstóll láns breytast á hverjum gjalddaga, áður en vextir og afborgun eru reiknuð út. Með sama hætti skal reikna út vísitölugildi grunnvísitölu, sem í gildi er þegar lán er veitt, nema samningur eða eðli máls leiði til annars”.

<https://www.stjornartidindi.is/Advert.aspx?RecordID=dfe2eaf0-3039-498c-9f5d-7d518b55a0c3>

Um hvernig ég tel að eigi að reikna út þessi lán:

Tekið skal fram að ég hef aldrei skilið hvernig í veröldinni þeim aðilum sem hafa leyfi til að lána neytendum verðtryggð lán hefur verið heimilt að innheimta á ofurkjörum greiðslur frá þeim sem þeir hafa lánað eða hvernig þeir hafa svo getað hirt af fólki eigur þeirra verði um vanskil að ræða. Enn síður hef ég verið að skilja hvernig þessi lán hafa bólгнаð út við minnstu breytingu á vísitölum í gegnum árin (sbr. það sem Eiríkur Guðnason varar við).

Þar sem að ég er frekar lausnamiðuð almennt, þá datt mér í hug að það hlytu að vera til skýringar á hvernig þetta er hægt að koma svona fram við neytendur. Og mikið rétt ég fann skýringarnar – en kannski ekki út frá þeim forsendum sem þessi lán eru og hafa verið meðhöndluð almennt frá því að þau voru sett fyrst á markað og að því er virðist algjörlega „með frjálsum höndum og að eigin vali” þeirra sem hafa haft leyfi til að lána þessi lán.

Með vísun í hvað ég skrifa hér að ofan, þá tel ég mig hafa fundið út að:

- 1.) Það eru og hafa alltaf verið til reglur yfir hvernig á að reikna þessi lán út samanber það sem ég tíunda hér að ofan en það fer enginn aðili sem hefur leyfi til að lána þessi lán eftir þessum reglum.
- 2.) Það fylgist heldur enginn aðili innan stjórnarsýslunnar með hvernig þessi lán hafa verið framkvæmd gagnvart neytendum. Skiptir engu hvaða reglur hafa gilt um þessi lán.
- 3.) Það er verið að uppfæra höfuðstóllinn á hverjum gjalddaga – en ekki að reikna út hvað mikið af álagningu má setja á þessi lán við hverja breytingu á vísitölunum sem höfuðstóllinn miðar við.
- 4.) Ég hef komist að því að reglurnar segja að það á ekki að nota „**Grunnvísitölu**” lánanna nema einu sinni og það er þegar að fyrsta afborgun af láni er reiknuð út. Eftir það skal reikna verðtryggð lán

út „**Milli-gjalddaga**“. Sambærilega og verðtryggð innlán eru meðhöndluð, nema að innlánsreikningar miða við 6 mánaða tímabil á ári á móti því að útlán miða við „**milli-gjalddaga**“ sem geta verið einn til tveir á ári eins og er í dag hjá LÍN eða mismunandi (td. 4 eða 12).

- 5.) Verðbætur eru **bætur** sem fylgja höfuðstólnum og geta ekki verið vextir vegna þess að leyfilegt er að reikna vexti af „**verð_bótunum**“ innan 12 mánaða. Eitt af mínum rökum eru að ef verðbætur væru vextir, þá mætti ekki samkvæmt vaxtalögum leggja vextina við höfuðstólinn eftir hvern gjalddaga fyrr en í 13. mánuði frá því að þær voru reiknaðar út á þeim gjalddaga sem höfuðstóllinn var uppfærður.
- 6.) „**Verð_bæturnar**“ – eða „**Afborgun verðbóta**“ á greiðsluseðlum sem sendir eru til greiðenda eru aldrei dregnar frá stöðu verðbótanna og veldur því að lánin hækka miklu meira en þau eiga að gera (set inn dæmi um afleiðingarnar síðar). Þessi áhrif koma sterkust fram þegar að líður á lánstíma lánanna þar sem að innborgunin („**Afborgun verðbóta**“) á verðbæturnar eru aldrei dregnar frá stöðu verðbótanna út lánstíma lánsins.
- 7.) „**Verð_bæturnar**“ eru í reynd meðhöndlaðar af lánveitendum eins og um vexti sé að ræða og það getur varla staðist vegna þess að lánveitendur reikna sér vexti af stöðu „**Verð_bótannar**“ á hverjum gjalddaga og samkvæmt vaxtalögum, þá má bara leggja vexti sem reiknaðir eru út mánaðarlega við höfuðstól skuldar í 13. mánuði – ekki innan 12 mánaða eins og gert er við verðbætur í dag.
- 8.) Afleiðan er að lánin lækka ekki í samræmi við þær „**Afborganir verðbóta**“ sem eru greiddar inn á hvert lán á hverjum gjalddaga nema sem nemur afborgunum sem greiddar eru af höfuðstól og ekki er verið að fjallar um hér.
- 9.) Afleiðan er líka að lántakendur eru að greiða vexti af „**verð_bótum**“ sem þeir skulda ekki.

Hér fyrir neðan set ég upp dæmi yfir hvernig þessi lán hafa komið út miðað við að þau séu greidd eftir grunnvísitölu- og aftur milli-gjalddagaaðferðum:

Dæmi I.

Er af láni sem tekið var fyrir árið 1990. Í dag er búið að borga meir en tvöfaldan höfuðstól af þessu láni, bara í „**Afborgun verðbóta**“, sem aldrei hafa verið dregnar frá þeim verðbótum sem hafa verið reiknaðar á þetta lán út frá „**grunnvísitölu**“ en ekki eins og á að gera „**milli-gjalddaga**“. Mér reiknast til að skilmálar skuldabréfsins hljóta að gilda á báða bóga, þ.e. að fyrst að lántaki greiðir lánadrottin verðbætur og dráttarvexti, verði um vanskil að ræða, þá hlýtur lántaki að falla undir sömu skilmála skuldabréfsins og lánadrottinn setur í skuldabréfið, komi í ljós að lántaki hafi ofgreitt það sem hann skuldar. Staðan er þá þannig í þessu tilviki að lántaki skuldar ekki krónu af þessu láni í reynd. Þvert á móti, þá skuldar lánadrottinn skuldarannum og það daldið meira en höfuðstólinn og að auki það sem skuldari hefur greitt í afborganir af verðbótum og ofgreidda vexti.

Dæmi II:

Er af láni sem tekið var árið 2005 og lántaki er ennþá að borga af. Eftir að hafa endurreiknað þetta lán út frá greiðslusögu lánsins, þá kemur í ljós, fyrir verðbóta- og dráttarvaxtaútreikninga, að í stað þess að staða verðbóta sem sögð er rúmar 7,7 milljónir (reiknað út frá grunnvísitölu), þá ættu verðbæturnar miðað við „**milli-gjalddaga**“ útreikningana að vera um 6,6 milljónir. Ef „**Afborganir verðbóta**“, tæpar 1,8 milljónir eru dregnar frá, þá skuldar þessi lántaki um 4,8 milljónir í verðbætur en ekki 7,7 milljónir. Þessi skuldari hefur þar á ofan greitt rúmar 600 þúsundir í ofgreidda vexti á tímabilinu vegna „**Afborgana verðbóta**“ sem aldrei hafa verið dregnar frá stöðu verðbótanna.

Tæpar 9 þúsund krónur eru greiddar á hverjum gjalddaga í „**Afborgun verðbóta**“ af þessu láni í dag eða tæpar 110 þúsund krónur á ári sem aldrei eru dregnar frá stöðu verðbótanna hverju sinni sem afborgun fer fram. Fyrir utan að viðkomandi er að borga vexti af skuld sem viðkomandi skuldar ekki sem eru nokkur þúsund á mánuði af því að lánveitandinn fer ekki eftir þeim reglum sem gilda um útreikningana á þessum lánum. Þessar fjárhæðir sem þessi lánaki er að greiða í ofgreiðslur koma hvergi fram til frádráttar á þeirri skuld sem skuldarinn er sagður skulda.

Vert er að nefna að innifalið í „**Afborgun verðbóta**“ á þessu láni er fjárhæð, rúm 688 þúsund, sem lánadrottinn segir að þessi lántaki hafi greitt í „**Afborgun verðbóta**“ af fjárhæðinni sem viðkomandi fékk sinn hlut í leiðréttingu á láninu sínu árið 2015 og aldrei hefur verið dregin frá stöðu verðbótanna. Þessar fjárhæðir, sem lánadrottnar sögðu í uppgjörum til þeirra sem fengu yfir höfuð leiðréttingar á lánunum sínum væru „**Afborgun verðbóta**“ fóru sem sagt aldrei í að lækka stöðu verðbótanna, heldur virðast lánadrottnarnir hafa meðhöndlað þessar fjárhæðir eins og að um vexti væri að ræða og hvergi er sjáanlegt að sá hluti leiðréttinganna sem ég hef séð hafi farið beint til lækkunar á stöðu verðbótanna sem lántakar skulduðu (og **verð_bætur** eru ekki vextir, þær eru **bætur**).

Að lokum:

Ég ætla ekki að hafa mál mitt lengra að þessu sinni og vona að þingheimur taki sig saman og sammælist um að héðan í frá verða þessar ábendingar mínar teknar til skoðunar og að Alþingi annað hvort alfarið afnemi verðtryggð lán til neytenda eða hlutist til um að framkvæmd þessara lána verði skoðuð og að þeir aðilar sem fá yfir höfuð leyfi til að lána þessi lán, fari eftir þeim reglum sem gilda um þessi lán hér eftir.

Það er kominn tími til að þingheimur „girði sig í brók“, bregðist við fyrir hönd neytenda og taki á þessu hrikalega óréttlæti sem verðtryggð neytendalán eru og hafa alltaf verið fyrir íslenska neytendur og heimilin í landinu.

Stokkseyri 09.08.2019

